טשערנאָוויצער בלעטער

אומאָפּהענגיקער אָרגאַן פאַר פּאָליטיק, קולטור אוןווירטשאַפט.

„Czernowitzer Bleter",
Ziar independent pentru politica, cultura şi economie
Redacţia şi Administraţia: Cernăuţi, str. Radu cel Mare 13
Plătibil şi justiţiabil la Cernăuţi.

דערשיינט וועכנטלעך
oooooo
איינצל־עקזעמפּלאַר 5 ליי.

אַבאָנאַמענט: 4 חדשים: 100 ליי. האַלביערלעך: 140 ליי. פאַר א גאַנץ יאָר: 280 ליי. — אויסלאַנד: 4 דאָלאַר יערלעך.
אַנאָנסן לויטן מילימעטער־טאַריף.

נר. 16. | טשערנאָוויץ, דעם 31־טן אויגוסט 1929. | יאָרגאַנג I.

די הויפּטשולדיקע אין דער קאַטאַסטראָפע

צו די געשעענישן אין ארץ־ישראל.

די ידיעות פון א״י זענען פון טאָג צו טאָג אַלץ גרויזאַמער און שוידלערכער. זיי זענען אזוי מטושטש אַז ס׳איז נישט מעגלעך זיך צו שאַפן א קלאָר בילד וועגן די געשעענישן. איינס אָבער איז זיכער: זיי זענען נישט געקומען אומדערוואַרטעט, זיי זענען א רעזולטאַט פון יענע אָנגעשטרענגטע באַציאונגען, וואָס האָבן זיך אָנגעהויבן נאָך פאַר א יאָרן בשעת דעם ברוטאַלן אַרויסטריט פון דער בריטישער מאַכט ביים כותל־המערבי.

ס׳פעלן פּרטים, כדי צו קענען אורטיילן איבערן אויסברוך און פאַרנעם פון דער קאַטאַסטראָפע. ס׳איז אָבער קלאָר, אַז מיט פּולווער האָט עס דאָרט גערשמעקט שוין גאָר פון לאַנג און דערפאַר איז עס געווען א גרויסע זינד סיי פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע סיי אויך פון די פירער פון דער אַרבעטערשאַפט אַרויסצופאָרן אויף וואַכנלאַנג פונם לאַנד און איבערלאָזן אַלץ אויף הפקר! אויך דער אַרויסטריט פונם ברית־טרומפּלדאָר איז צום באַדויערן נישט געווען צו דער צייט און האָט נישט ווילנדיק געבראַכט צון א פאַרשאַרפונג פון דער סיטואַציע, וועלכע האָט פריער אָדער שפּעטער געמוזט אויסברעכן אין א קאָנפליקט.

פון יידישער זייט איז מען לויט די ידיעות פון א״י, נישט געווען גענוג צוגעגרייט צו באַקעגנען די צערייצטע מחנות פון אַראַבער. ס׳הערשן חליקי דעות צווישן ישוב און אַרבעטערשאַפט און די נישט־איינקייט האָט זיך דאָסמאָל ביטער נוקם געווען.

די קאַטאַסטראָפע האָט ווי א דאַמאָקלעס שווערט געהאַנגען איבערן ישוב און די פּאָליטיק פון דער בריטישער מאַכט האָט מיט איר נאָכגיביקייט צו די אַראַבער נעגאָסן על אין פייער פון זייערע אינסטינקטן און פאַרניכערט דעם אויסברוך. ס׳איז געוואָרן א גרויסע שחיטה מיט הונדערטער קרבנות. די גאַנצע וועלט איז דערציטערט געוואָרן פון דעם פעלקער־קאַמף וואָס האָט זיך צעפלאַמט אין דעם קליינעם לאַנד. ענגלאַנד וועט און מוז ענדערן זיין פּאָליטיק.

וואָס איז די סבה פונם קאַמף? א הויך א גאַנצער רייע פּראָבלעמען ווילן מיר זיך איצט נאָר אָפּשטעלן אויפן קאָנפליקט אַרום כותל.

נאָך אין דער צייט פון דער טערקישער ממשלה האָבן די יידן געהאַט געוויסע רעכט, ווען אויך באַגרענעצטע, אַרום דער אַלטער וואַנד. אין די ערשטע יאָרן פונם מאַנדאַט האָט די אַדמיניסטראַציע רעספּעקטירט דעם אַזוי־גערופענעם „סטאַטוס־קוואָ". פּלוצים אָבער האָבן זיך געלאָזט הערן אַראַבישע פאָדערונגען, פאַרדערונגען, וועלכע זענען אינספּירירט געוואָרן פון ענגלישע באַאַמטן, נאָך נייע קאָנצעסיעס ביים כותל. די בריטישע אַדמיניסטראַציע האָט זיי נאָכגעגעבן, ס׳איז זיי ערלויבט געוואָרן אויפצושטעלן בנינים פון יענער זייט ווי אויך צו עפענען אַן אַרויסגאַנג אין דער וואַנד. אָט די נייע אַראַבישע רעכט זענען געוואָרן א באַשטענדיקע סכנה פאַר די יידישע מתפּללים, ווייל זיי זענען בשעת די תפילות געשטערט געוואָרן. ס׳האָבן אויך געדראָט איבערפאַלן מצד די פאַראַמעלטע אַראַבער פונם נאָענטן אָמער־מעטשעט. נישט נאָר געדראָט זיי זענען געווען טעגלעך אויפן סדר־היום.

די יידישע פּאָסטולאַטן און מעמאָראַנדומס האָבן געוואַנדערט דעם ווייטן און לאַנגן וועג פון ירושלים קיין לאָנדאָן און האָבן גאָר נישט געבראַכט. די דעלעגאַציע פונם ציריכער קאָנגרעס האָט אין לאָנדאָן באַקומען די גאָר נישט זאָגנדיקע דיפּלאָמאַטישע הבטחות פון קאַלטבלוטיקע ביוראָקראַטן, וועלכע ווילן ערשט דעם ענין באַטראַכטן. אין לאַנד איז די אַנאַרכיע געוואַקסן און די שרעקלעכע שחיטה איז איר פּועל־יוצא.

און די הויפּטשולדיקע?

די בריטישע אַדמיניסטראַציע מיט איר פאַרברעכערישער נאָכגיביקייט צו די אַראַבישע פאָדערונגען, דער אויבערשטער מאַהאָמעדאַנישער ראַט מיט זיין העצן און אהרון־אהרון אויך די לייבאָר־פּאַרטיי, וועלכע האָט גאַנץ רויק צוגעקוקט דעם גאַנג פון די געשעענישן און נישט אונטערגענומען קיין שריט צו ענדערן די סיטואַציע.

דאָס פאַרגאָסענע בלוט און די קרבנות ביי ביידע ברודער־פעלקער מוז ברענגען צון א רעוואָלוציע צווישן אַראַבער און יידן. אָדער אַן דער בריטישער מאַכט, אָדער זי וועט זיך צופּאַסן און ענדערן איר ביזאַיצטיקע פּאָליטיק!

פ. א—ל.

— —

סנאָוודענס נצחון אין האַג

מיט באַזונדערונג בליקט די גאַנצע וועלט אויף דעם עקשנות׳דיקן קאַמף וועלכן ס׳פירט דער ענגלישער פינאַנץ־מיניסטער סנאָוודען, אין האַג. ווער ס׳קען די פערזענלעכקייט פון אָט דעם מיטגליד פון דער אַרבעטער־רעגירונג, זיין אַנטוויקלונגס־וועג פונם קליינעם פּאָסט־אַנגעשטעלטן ביז צו דער הייכטיקער מדרגה: צו זיין דער שפּרעכער פונם גאַנצן ענגלישן פאָלק, דער וועט פאַרשטיין, אַז סנאָוודענס פּלענער זענען פון גרויסער וויכטיקייט פאַר דער ענגלישער אויסן־פּאָליטיק און פאַר דער ענגלישער ווירטשאַפט. סנאָוודענס פאַרהאַלטן ביז איצט האָט עס געבראַכט מיט זיך, אַז די האַגער קאָנפערענץ איז מער געוואָרן ווי א באַראַטונג צו ליקווידירן די וועלט־מלחמה. זי איז געוואָרן אַן איבערברוך־פּונקט אין דער גאַנצער אייראָפּעאישער פּאָליטיק.

סנאָוודען האָט כלפּי הויך פאַרטרעטן דעם שטאַנדפּונקט פון יושר אין רעפּאַראַציע־פראַגן. ער וויל נישט צולאָזן, אַז ענגלאַנד זאָל בעולה׳עט ווערן. אָבער אונטער דעם טעזים באַהאַלט זיך א נייע אָריענטאַציע אין דער אויסער־פּאָליטיק. זי קומט צום אויסדרוק אין די לויזערע באַציִונגען צו פראַנקרייך. דער צווייטער מאָטיוו פון סנאָוודענס עקשנותדיקע פאָדערונגען איז זיין באַשטרעבן צו פאַרענטפערן די פראַגע וועגן דער אַרבעטסלאָזיקייט אין ענגלאַנד. די אַרבעטער־רעגירונג האָט אין דעם פּונקט אויף זיך גענומען גרויסע התחיבות׳ן, די נויטליידנדע ענגלישע אינדוסטרי מוז האָבן לאַנגע קרעדיטן, און פאַר דער גרויסער אַרמיי פון אַרבעטסלאָזע פאָדערט זיך א סך געלדער. דער ענגלישער שטייער־צאָלער וויל פון דעם אַלץ גאָר נישט וויסן. סנאָוודען און טאָמאַס, ווילן אָבער איין פאַר אַלע מאָל פאַרענטפערן די פּראָבלעמען.

דער ערשטער פּונקט פון סנאָוודענס פאָדערונגען צו די אַנדערע מלוכות אין האַג איז צו באַקומען 2 מיליאָן פונט יערלעך פון די דייטשע רעפּאַראַציעס. דאָס איז אים געלינגען דורכצוזעצן אזוי האָט די ענגלישע רעגירונג די מעגלעכקייט צו מאַכן אַן הלוואה פון 35 ביז 40 מיליאָן פונט, דאָס איז א סכום וועלכער קאָן אין סנאָוודענס הענט ווערן דער וויכטיקסטער אינסטרומענט אינם קאַמף מיט דער אַרבעטסלאָזיקייט. דערפאַר באַמיט ער זיך אויך אַזוי שטאַרק צו באַקומען 22 פּראָצענט פון יענע דייטשע צאָלונגען, וועלכע קענען לויטן יונג־פּלאַן נישט אָפּגעלעגט ווערן.

סנאָוודענס אַרויסטרעטן אין האַג האָט באַוויזן, אַז די ענגלישע אַרבעטער־רעגירונג איז פעסט אַנטשלאָסן צו מאַכן א סוף צו דער שלים־מזלניצערבעלעבאַטישקייט פון די רעגירונגען ביז איצט. ענגלאַנד קעמפט ווידער וועגן זיין פּאָזיציעס אויף וועלט־מאַרק און וועט זי אויך דעראָבערן, אויב די פּאָליטיק, וועט ווייטער געפירט ווערן אין דער ליניע ווי סנאָוודען האָט זי אָנגעהויבן.

די אַרבעטער־רעגירונג איז היינט די האָפענונג פון די ברייטע מאַסן פונם ענגלישן פאָלק, זי איז די איינציקע וועלכע קאָן פאַרענטפערן די זיך גרייטנדיקע גרויסע קאַמפן אויף וועלט־מאַרק, וועלכע מוז באַזייטיקן די אַרבעטסלאָזיקייט און אינטענזיווירן די פּראָדוקציע, שאַפנדיק די נויטיקע עקספּאָרט־מעגלעכקייטן.

ק.

די וואָך.

אין אַמעריקע האָבן די ידיעות וועגן דער שחיטה אין א״י געמאַכט א שרעקלעכן רושם און אַרויסגערופן גרויסע פּראָטעסטן. טעגלעך קומען אָן אומצעליקע יידישע ביטעס אין מלוכה־דעפּאַרטעמענט פאַר אויסערע ענינים, אַז אַמעריקע זאָל אַרויסשיקן קריגס־שיפן קיין א״י.

*

איבער ארץ־ישראל איז דערקלערט געוואָרן דער באַלאַגערונגס־צושטאַנד. נאָך 6 א זייגער נמ. טאָר זיך קיינער נישט וואָגן אין גאַס. די שטעט זענען איבערפולט מיט בריטישן מיליטער. דער יידישער זעלבסטשוץ איז גוט באַוואָפנט און באַוואַכט די ייד. קוואַרטאַלן.

*

דאָס פליען פונם צעפּעלין פון טאָקיאָ קיין לאָס אַנזשעלאָס האָט גענומען 91 שעה צייט און ס׳זענען געמאַכט געוואָרן 120 קמ. אין דער שעה.

*

דער עקספּרעסצוג פּאַריז—וואַרשע איז אין דער נאָענט פון קעלן אַרויס פון די שינעס. די צאָל פון די טויטע באַטרעפט 8, שווערפאַרווּנדעטע 11.

*

די דיסקוסיע אין האַג וועגן אָפּרוימען די דייטשע געביטן פון דער אָקופּאַציע־אַרמיי איז נאָך נישט פאַרענדיקט און די דייטשע פּרעסע דיסקוטירט שוין וויפיל צייט ס׳איז נויטיק פאַרן עקספּעדירן די פרעמדע אַרמייען, דריי וואָכן מוז עס פאַרנעמען ביז די 50 טויזנט פראַנצויזישע זעלנער וועלן זיך קענען צוריקציִען.

*

פּראָפ. האָפמאַן פון דרעזדן געפינט זיך אין א באַזונדערן שליחות אין בוקאַרעשט. ער אונטערהאַנדעלט וועגן א פּראָוויזאָרישן האַנדעלס־אָפּמאַך צווישן דייטשלאַנד און רומעניע.

*

דער באַראַטער פון דער נאַציאָנאַלבאַנק ריסט ווייזט אין זיין באַריכט אָן, אַז די שטאַביליזירונג פון דער וואַלוטע פּראָגרעסירט און אַז די רעגירונג נעמט אָן אַלע מיטלען כדי צו שאַפן א גלייכגעוויכט אינם בודזשעט.

*

די גענעראַלדירעקציע פונם אייזנבאַן־מיניסטעריום האָט באַשלאָסן צו אונטערזוכן דעם געזונטהייטס־צושטאַנד פון אַלע באַאַמטן. קראַנקע און אַרבעטס־אומפעאיקע וועלן אָפּגעזאָגט ווערן. דער קאָנטראָל הויבט זיך אָן דעם 1־טן סעפּטעמבער.

*

דער באַרימטער שריפטשטעלער פּאַנאַיט איסטראַטי, וועלכער האָט יאָרן־לאַנג זיך אויפגעהאַלטן אין אויסלאַנד און נישט געטאָרט קומען קיין רומעניע, האָט זיך איצט אומגעקערט קיין בוקאַרעשט און איז אויפגענומען געוואָרן פונם אינערן מיניסטער וואַידאַ.

— —

אַנאַלפאַבעטיזם און לאַנדווירטשאַפט.

מיהאַלאַקע צו די פויערים.

דער מיניסטער פאַר אַגריקולטור ה׳ מיהאַלאַקע, האָט באַשלאָסן צו קומען אין אַן ענגערן קאָנטאַקט מיט די לאַנדווירטן און זיי פון צייט צו צייט אויפקלערן און געבן עצות וועגן באַאַרבעטן די ערד, ווען ס׳איז גוט צו אַקערן און ווען צו זייען א. א. וו. זיכער אַן אָריגינעלער אופן פון א מיניסטער צו שטיין אין פאַרבינדונג מיט די פויערים. אין דער פאָרם פון בריף, פון וועלכע דער ערשטער איז שוין צעשיקט געוואָרן צו דער פּרעסע, טוט עס דער מיניסטער און זאָגט מוסר און גיט פאַרשידענע עצות.

פרעגט זיך נאָר צי קענען די בויערן, גראָד די, וואָס זענען פויל און ווילן נישט אַקערן אים האַרבסט, נאָר טוען עס ערשט אים פרילינג, און גראָד די וועלכע נויטיקן זיך אַם מייסטן אָן אינסטרוקציעס און א גוטן וואָרט, אָן אויפקלערונג וועגן לאַנדווירטשאַפטלעכער אַרבעט, צי קענען זיי בכלל לייענען? צי וועט דער שיינער בריף פונם מיניסטער נישט טרעפן לויטער אַנאַלפאַבעטן, וואָס לעבן נאָך אין פינסטערניש און אומוויסנקייט, פאַר וועלכע דאָס ליכט פון וויסן איז נאָך נישט אויפגעגאַנגען?

וויסט דער ה' מיניסטער, אז דער יסוד פון א גוטער לאַנדווירטשאַפט ווי בכלל פון א גוטער פאָלקס־ווירטשאַפט איז די פ אָ ל ק ס־ש ו ל, און אז איינער פון די וויכטיקסטע שלוחים צום פאָלק איז ד ע ר ל ע ר ע ר?

נישט דער פערצעפּטאָר, און נישט דער זשאַנדארם און אויך נישט דער פּאַרטיי־אַגיטאַטאָר וואָס באוויזט זיך פאַר וואַלן און פאַר קאָנפערענצן, קענען עפּעס אויפטון פאַרן דאָרף.

ווי ס'זענען דאָ ווייניק פאָלקס־שולן, דאָרט איז דאָ א סך ערד, וואָס ווערט נישט באַבויט. ווי ס'איז דאָ ווייניק פאָלקס־שולן איז דאָ א סך קרעטשמעס, און ווי ס'פעלן לערערס דאָרט מערט זיך עלנד און קרימינאַליטעט און די אָפּגעשטאַנענקייט ברענגט פּירות, אזש א שרעק!

ס'איז גענוג א קוק צו טון אין די אָפּיציעלע סטאַטיסטיקן און זיך צו איבערצייגן ווי שיטער ס'איז דאָס נעץ פון פאָלקס־שולן, ווי גרויס דער מאַנגל אָן לערערס.

דער ה' מיניסטער מיהאַלאַקע וואָלט אויך געמוזט שרייבן בריף נישט נאָר צו די פּויערים נאָר אויך צו זיינע קאָלעגן די מיניסטערס און באַזונדערס צום אונטעריכטס־מיניסטער אין פּרט פון שולן און לערערס. וואָרים אַזוי לאַנג דער פּויער איז אַנאַלפאַבעט קען די לאַנדווירטשאַפט נישט פּראָגרעסירן!

——

נאָטיצן

צבי כאַלאָדענקאָ.

(צו זיין 50־טן געבורטסטאָג).

א נאָמען, וואָס דערשיינט צו מאָל מיט א טיף־פּעסימיסטיש ליד, מיט א ווענדונג צו זיינע „ווייגענדיקע וועלטן“, מיט א מוזיקאַלישן הימן צו די ווייטע בלאָקייטן, ווו, עס הערשן נישט קיין נויט און ווילקיר, ווו עס וועלקן נישט קיין האָפנונגען. א באַליידיקטע נשמה, וואָס כאַפּט זיך גערן אין די זוימען פון דעם גרויסן גוטן באַשעפער און לאָזט אין די פאַלדן פון זיינע חסד־לבושים א בענקשאַפטלעכע טרער אויף איר פרילינגס־חלום, וואָס האָט זיך נישט פאַרווירקלעכט...

איינער פון יענע וואָס קומען בפירוש מיט א לעבעדיקן פונק פון באַפליגלטן האַרציקן וואָרט, נאָר וועלכע פאַלן דערדריקט פון נויט און אומערטרעגלעכע לעבנס־אומשטענדן. א פייגאַלע ווען עס פעלט דער גרינער וואַלד און די בלאָע רחבות — און דערום זינגט עס נישט, נאָר עס קלאָגט איינזאַניק און בעט ווי א נדבה זיין ביסעלע פרייהייט, ווי א בעטלער וואָס דרעט זיין באַנדורע מיט איין און דעמזעלבן וויינענדיקן רחמנות־לידל...

און עס טוט ווי דאָס האַרץ פאַר דעם גורל פון די, וואָס וואָלטן געקאָנט זיך אַנטוויקלען ווי געהעריק נאָר די אַלטעגלעכקייט דערשטיקן זיי אין די אָרעמע פאַרשטויסענע ווינקלען.

א סך, א סך ניגונים פאַלן אַזוי אין שטויב אַריין פאַרשוועכטע!

מרדכי ג אָ ל ד נ ב ע ר ג.

——

באַפעלקערונגס־פּאָליטיק

די נייע סעקסואַל־מאָראַל.

(II*)

אין אונזער פאָריקן אַרטיקל האָבן מיר אָנגעוויזן, אז ביי איינצעלנע פעלקער איז די צאָל פון די געבורטן אַזאַ גרויסע, אז זיי האָבן אין פאַרהעלטניש צו אַנדערע נאַציעס אַן איבערפּראָדוקציע אָן מענטשן און בילדן דערמיט א געוויסע סכנה.

אין איטאַליע למשל, איז דער עודף אָן געבורטן זיבנמאָל אַזוי גרויס ווי אין פראַנקרייך. איטאַליע האָט 42 מיליאָנען איינוואוינער, פראַנקרייך 40 מיליאָנען. דער שטח פון איטאַליען איז נאָר האַלב אַזוי גרויס ווי פון פראַנקרייך און דאָס קולטור־פעאיקע לאַנד באַטרעפט א העלפט פון איטאַליענס פלעכע, אַזוי אז פאַר א פראַנצויז איז פאַראַן פירמאָל אַזוי פיל קולטיווירטע ערד, ווי פאַר אַן איטאַליענער. אין פראַנקרייך איז מען וועגן דער פרוכטבאַרקייט פונם שכן און וועגן זיין דחקות אָן ערד א ביסל נערוועז. אַזוי זענען אויך די דייטשן אומרויִק, ווייל די פּאָליאַקים פאַרמערן זיך צוויי מאָל אַזוי פיל ווי זיי. און אַזוי קאָן מען אָנווייזן אויף א סך אַזוינע ביישפּילן און מיר ווילן ביי דער פראַגע פון דער באַפעלקערונגס־באַוועגונג, זיך נאָך אומקערן דערצו. איצט ווילן מיר נאָר קאָנסטאַטירן, אז די סכנה פון די קעגנזאַצן אין דער פאַרמערונג איז צו זוכן אין דער סעקסואַל־מאָראַל פון די פעלקער. בשעת די מאַסן אין מזרח וואַקסן ווי אויף הייוון, קומט פאָר אין מערב־אייראָפּע אַלץ א שטאַרקערע באַגרעניצונג פון די געבורטן.

פּראָפ. וואָלף, זוכט — אין דעם פון אונז אָנגעוויזענעם בוך — די סבה פונם צוריקגיין פון די געבורטן.

דער באַפעלקערונגס־פּאָליטיקער ב ר ע נ ט א נ אָ, נעמט אָן אז דאָס צוריקגיין פון געבורטן איז צוריקצופירן אויפן וואַקסן פונם וואוילשטאַנד. וואָלף ווייזט נאָך, אז ביים מערבדיקן פּראָלעטאַריאַט איז די צאָל פון די געבורטן א באַגרעניצטע, כאָטש, די ווירטשאַפטלעכע סיטואַציע האָט זיך נישט געבעסערט. די נייע סעקסואַל־מאָראַל האָט זיך אָנגעהויבן ביי די רייכע, ווייל די גרויסע צאָל קינדער באַגרעניצט די מעגלעכקייטן צו געניסן דאָס לעבן, און ווייל דאָס אָפטע געווינען שעדיקט דעם גוף פון דער פרוי. אָבער נישט דער דאָרשט נאָך תאווה האָט געמאַכט די רייכע צו פּיאָנירן פון דער געבורטן־באַגרעניצונג, נאָר אויך דאָס אחריות־געפיל און דאָס באַשטרעבן נישט צו פאַרלירן די עקאָנאָמישע און געזעלשאַפטלעכע פּאָזיציע, אין וועלכער זיי געפינען זיך.

פאַמעלעך האָט דער מיטל־שטאַנד און שפּעטער אויך דער פּראָלעטאַריאַט אָנגעהויבן נאָכטאָן די רייכע. מיט אַן אינטערעסאַנטער סטאַטיסטיק ווייזט וואָלף נאָך, אז אין פאַרשידענע שטעדט האָבן די אַרבעטער ווייניקער קינדער ווי די קאַפּיטאַליסטן. אין בערלין למשל האָט באַטראָפן די געבורטן־ציפער אויף טויזנט איינוואוינער:

אין רייכן טיר־גאָרטן קוואַרטאַל	1909	1912	1926
	15.2	13.8	10.4
אין אָרימען וועדינג	31.8	26.4	11.8

די אָרעמע באַפעלקערונג פון בערלין ווייזט אויף אינם יאָר 1926, א גאָר קליינעם חילוק אינם געבורטן־צוּוואַקס אין פאַרהעלטניש צו דער בורזשואַזי.

ווי אַזוי איז צו פאַרשטיין אָט דער איבערבייט אין דער געשלעכטס־מאָראַל?

וו אָ ל ף אונטערשייד דריי אַנטוויקלונגס־שטאַדיען אינם פאַרמערונגס־פּראָצעס.

אויף דער ערשטער מדרגה ווערט דער מענטש געפירט פון די געשלעכטס־אינסטינקטן און נעמט נישט אין אכט דעם פּועל־יוצא דערפון. אין צייטן פון נויט האָט מען זיך געמעגט שיצן דורך אָוועקהרגענען אָדער אַרויסוואַרפן פון די נייגעבוירענע אָדער דורך א קינסטלעכן מפּיל.

אויף דער צווייטער מדרגה ווערט עס באַטראַכט אַלס א פאַרברעכן זיך צו היטן פאַר געבורטן. יעדעס פאַרמיידן פון קינדער־האָבן ווערט סיי פון דער רעליגיע ווי אויך פון דער מלוכה באַשטראָפט מיט האַרטע שטראָפן.

אויף דער דריטער מדרגה איז דערוואַכט דאָס באַשטרעבן נאָך פאַרמערונג, פול פון א ח ר י ו ת־ג ע פ י ל ן. דער פּועל־יוצא פון א געשלעכטס־אַקט ווערט נישט מער באַטראַכט, אַלס אַן אָנשיקעניש פונם מזל. דער מענטש איז באַשטרעבט צוצופּאַסן די צאָל פון קינדער צו זיינע ווירטשאַפטלעכע פאַרהעלטנישן. און ער טוט עס דורכן פאַרהיטן פון א נישט געוואָלטער באַפרוכטונג. אין דער ראַציאָנאַליזירונג פון די געבורטן מאַניפעסטירט זיך די נייע סעקסואַל־מאָראַל.

וו אָ ל ף ווענדעט זיך מיט רעכט קעגן יענע באַפעלקערונגס־פּאָליטיקער, וואָס מיינען, אז נאָר וואוילשטאַנד פירט צו באַגרעניצטע געבורטן. ווו ס'איז צו פאַרצייכענען נאָר א מאַטעריעלע עליה, איז אויך צו זען א שטאַרקערע פאַרמערונג. וואָרט אָבער ווי די סאָציאַלע עליה. איז אויך א קולטורעלע קאָן מען קאָנסטאַטירן אַן איבערייס פון דער אַלטער געשלעכטס־מאָראַל.

דער נייער סעקסואַל־מאָראַל האָט אויך געהאָלפן די טעכניק, דורך אירע פאַרפיינערטע פּרעווענטיוו־מיטלען. אמת, אין פראַנקרייך האָט זיך אָנגעהויבן די באַגרעניצונג פון דער פאַרמערונג צון א צייט, ווען די מאָדערנע פאַרהיטונגס־מיטלען זענען נאָך געווען אומבאַקאַנט.

דער פאַרקער מיט פּרעווענטיוו־מיטלען וויל פאַרהיטן די אָפּטרייבונגען. ס'געלונגט אָבער נאָך נישט גאַנץ. אין דייטשלאַנד למשל קומט נאָך פאָר א האַלבע מיליאָן אָפּטרייבונגען אין א יאָר, און אַנדערע לענדער זענען די צאָלן אויך זער גרויסע.

ס'איז באַקאַנט דער קאַמף, וועלכער פירט זיך אין א סך לענדער יועגן „אָפּטרייבונגס־פּאַראַגראַף“. די קרייזן פון רעכטס און באַזונדערס די פרומאַקעס זען נאָך היינט אין א קינסטלעכן מפּיל, א פאַרברעכן. און ס'איז זיכער אינם אינטערעס פון דער פרוי צו פאַרהיטן די באַפרוכטונג, כדי נישט צו מוזן אָפּטרייבן די פרוכט. ס'איז אָבער בלי שום ספק, אז אַן אָפּטרייבונג איז נישט קיין פאַרברעכן און נאָר אַן אָפּווער־מיטל.

די מלוכה באַטראַכט די מוטערשאַפט פונם שטאַנדפּונקט פון סטאַטיסטיק און ווי פון איינעם וואָס זיצט אויף פערד. ווען די קינדער קימערט זיך בכלל נישט דער שטאַט. עשירות אָן קינדער כאַטייט אָפּט זער א סך צרות און אַן אָפּטרייבונג פאַרהיט אָפּט א סך לייד. למשל אין פאַל פון מאַנס זיין, אין דער עהע מיט א שיכור אָדער א שווער־קראַנקן מאַן ווען די פרוי ווערט פאַרלאָזט פונם מאַן, ווען ס'איז דאָ די סכנה, אז דאָס קינד וועט געבוירן ווערן קראַנק, ווען ס'איז דאָ אַזויפיל קינדער אז עס פעלט ברויט זיי צו דערהאַלטן, א. א. וו.

אין רוסלאַנד, ווו די מלוכה שיצט די פאַרהיטונג פון באַפרוכטונג, איז די אָפּטרייבונג ערלויבט. וו אָ ל ף איז זיך טועה, ווען ער מיינט אז די סאָוויעטן זאָרגן פאַר דער דערנערונג פון אַלע קינדער. אין קיין שום לאַנד הערשט אַזוי פיל קינדער־עלענד. אויף 7 מיליאָן ווערט געשאַצט די צאָל פון יתומים און ווייסער חברה וואָס וואַלגערט זיך א־ום און זענען אפילו א סכנה פאַרן שטאַט.

וו אָ ל ף דערציילט אָט וואָס וועגן דער נייער סעקסואַל־מאָראַל אין רוסלאַנד: די פרוי פון א דיפּלאָמאַט, וועלכע האָט אין א געבורטס־קליניק געווינען א קינד איז געווען די איינציקע צווישן 30 מיידלעך, אַלע גאָר יונגע, וועלכע האָבן זיך דאָרט געפונען, כדי צו אָפּטרייבן זיך די פרוכט. מ'קומט און מ'גייט אַהין ווי צום פריזער זיך שערן דאָס האָר... זעלבסט־פאַרשטענדלעך טרעפט דאָס צו נאָר ביי א קליינעם טייל פונם פּראָלעטאַריאַט. די גרויסע מאַסע פון פּויערים לעבט ווייטער ווי ביז איצט.

די נייע סעקסואַל־מאָראַל איז בכלל אין א סך לענדער — איטאַליע, שפּאַניע, פּוילן און רומעניע — נאָר דער פּריווילעג פון א קליינער שיכטע פון דער באַפעלקערונג. אינטערעסאַנט איז, אז די שטאָדט בוקאַרעשט, האָט זיך אין דעם פּרט גאָר שטאַרק מאָדערניזירט און ווייזט אויף א נידריקערע געבורטן־ציפער ווי — פּאַריז. רומעניע אָבער געהערט צו די לענדער מיט א שטאַרקן געבורטן־עודף.

צו די לענדער מיט קליינע געבורטן־ציפערן געהערן פראַנקרייך און די פאַראייניקטע שטאַטן פון צפון־אַמעריקע. אַן אויספאָרשונג אין 45 פ אַ ל אַ ס ט ן פון דער רייכער פינפטער אייוועניו פון ניו־יאָרק האָט געפונען בסך הכל 17 קינדער. דערפאַר אָבער האָט יעדע נעגער־משפּחה 10 ביז 11 קינדער. די שטערבלעכקייט איז אָבער צווישן זיי גאָר באַדייטענד,

*) זע „טשערנאָוויצער בלעטער“ נר. 15.

דער לובלינער חוזה

זיין לעצטער תיקון.

אין מהרם'ס שיל אין לובלין זיצט דער אַלטער מקורב, ר' שלמה יצחק און דערציילט פונם לובלינער „חוזה“:

ווייסטו יינגערמאַן, ווער ס'איז געווען דער „חוזה“?

דער רבי פון לובלין, ר' יעקב־יצחק איז געווען אַן אמתער מלאך־אלקים. דער אָפּטער גאון האָט אויף אים מעיד געווען, אז ער האָט ב ח י י ו קיינמאָל נישט אויפגעהויבן זיינע אויגן, אז ער זאָל נישט מיחד זיין יחודים צום הקב"ה. דער קאָזשיניצער מגיד האָט אים גערופן „אורים ותומים“, און די וועלט האָט אים געקרוינט מיטן נאָמען „חוזה“, ווייל זיינע אויגן האָבן געקוקט „מסוף העולם ועד סופו“.

ווייסן מיר דאָך, אז דער לובלינער, איז אַראָפּגעקומען אויף דער וועלט נאָר, בכדי מ'זאָל זיך פון אים אָפּלערנען מידות און הנהגות אין דעם ענין פון „עבודת השם“. — — — —

זיין נשמה איז דאָך געווען פון „עולם האצילות“, איינע פון די אויסגעלייטערטע און דערהויבנסטע נשמות, איז זי אַראָפּגעקומען אויף דער וועלט, באַגלייט און געקושט פון הייליקע מלאכים, און זיך אַריינגעצויגן אין א גוף פון עולם השפל, בכדי דעם גוף צו דערהויבן, אים אויסלייטערן ביז צו דער העכסטער מדרגה, ביז דאָס גאַנצע גשמיות זאָל פון אים אָוועק...

פאַרשטייט מען דאָך מן־הסתם, אז ווען די נשמה האָט זיך באַדאַרפט אָפּשיידן פון זיין געלייטערטן גוף, איז דאָס געווען ממש א שפּילעכל: רוחניות האָט זיך געשיידן מיט רוחניות...

און געוויִסט האָט ער, דער לובלינער, נישט נאָר דאָס יאָר, נאָר אפילו דעם טאָג און די רגע, ווען ער וועט נתבקש ווערן אין ישיבה של מעלה.

ס'איז געווען שמחת־תורה, און דער רבי איז פּלוצים שלאָף געוואָרן. מ'האָט געבראַכט א פּראָפעסאָר. ער האָט באַטראַכט דעם חולה און געזאָגט, אז אַזאַ חולה זעט ער צום ערשטן מאָל אין זיין לעבן. אַלע איברים זענען אים געזונט, נאָר פונם האַרץ שלאָגט א קוואַל פון בענקעניש... דערביי האָט ער געשאָקלט מיטן קאָפּ, ווי איינער רעדט: א שוואַכע האָפנונג!

אָבער דער לובלינער, וועט ער דאָך נישט לאָזן מצער זיין זיינע חסידים און דערצי נאָך אין אַזאַ פרעלעכן טאָג. מאַכט ער אויף זיינע אויגן און רופט זיי אַריין צו זיך אין חדר. האָבן אים חסידים באַלד דערציילט, אז די מתנגדים פרייען זיך איבער דעם רבינ'ס שלאָפקייט, האָט דער לובלינער צו זיי געזאָגט:

— זאָגט זיי, די מתנגדים, אז זייער שמחה איז אַביסל פריצייטיק, און אז אין דעם טאָג, ווען איך וועל גיין פון דער וועלט, וועלן זיי נישט נאָר קיין ווייִן און בראָנפן, נאָר אפילו קיין ביסל פּראָסטע וואַסער, וועלן זיי נישט קאָנען נעמען אין מויל אַריין! דערמיט האָט דער רבי מרמז געווען, אז ער וועט נפטר ווערן אין א תענית. דער בעלצער רבי, ר' שלום רוקח, האָט שפּעטער געגיבן צו פאַרשטיין דעם רבינס שלאָפקייט, אָט וויאַזוי:

דער לובלינער איז אין דער בחינה פון „תינוק יונק משדי אמו“, בענקט און גלוּסט מיט כלות־הנפש. אַזאַ בענקשאַפט, צו כביכול, ווי דער לובלינער פאַרמאָגט אין זיך איז העכער פון מענשלעכן כח. דאָס איז דער אמתער „צמאה נפשי לאלקים“, אין דער בחינה פון „נפשי יצאה בדברו“, און דאָס איז דאָס שוואַכקייט וואָס באַפאַלט אים יעדעס מאָל.

און איצט דער ספּור המעשה:

א טאָג פאַר זיין פּטירה האָט זיך מיט אים געטראָפן עפּעס, וואָס האָט אייפגערודערט א וועלט חסידים.

ס'איז געווען ערב תשעה באב. תיכף אינדערפרי, האָט דער רבי געזאָגט צו זיינע חסידים, אז ער פילט זיך עפּעס נישט גוט און וויל פאָרן צון א דאָקטאָר, אין א שכנות'דיקן שטעטל. הסידים האָבן זיך געוואונדערט, ווייל דער רבי האָט קיינמאָל נישט געהאַלטן פון קיין דאָקטוירים און, אגב, איז אין יענעם שטעטל, צו יענער צייט, נישט געווען קיין גרעסערער דאָקטאָר ווי אין לובלין. זיי האָבן אָבער קיין שום טענות און מענות נישט געמאַכט. מן הסתם, אז ע ר ה ייס ט...

אָנקומענדיק אין שטעטל, האָט דער לובלינער תיכף געשיקט נאָכן דאָקטאָר. הסידים האָבן זיך געחידושט, וואָס דער רבי האָט געהייסן רופן גראָד דעם דאָקטאָר, וואָס איז געווען באַקאַנט פאַר א משומד און א גרויסן שונא־ישראל.

דער דאָקטאָר האָט זיך א היבש ביסל צייט אָפּגעזוימט ביים רבין אין חדר, און ווען ער איז אַרויסגעקומען פון דאָרטן, איז זיין פּנים געווען פאַרפלאַמט און די אויגן זענען געווען איבערגעצויגן מיט עצבות.

אז די חסידים זענען אַריין צום רבין אין חדר, האָבן זיי געזען, ווי ער איז אָפּגעגאָסן מיט שווייס און זיין תלמיד, ר' שלום בעלצער'ס פּנים איז פאַרקרומט אין א מינע ווי א קינד, וואָס וויל אויסשיסן מיט א געוויין.

אויף מאָרגן נאָך די קינות, איז דער לובלינער נסתלק געוואָרן. דערביי האָט דער עולם באַמערקט צווישן די מלוים איינעם א פרעמדן יינגערמאַן, וואָס איז נאָכגעגאַנגען דער מטה און די גאַנצע צייט געיאָמערט: יידן איך וויל תשובה טון!

און נאָך סתימת־הגולל, איז דער דאָזיקער יונגערמאַן — וועלכער איז געווען נישט קיין אַנדערער, ווי דער דאָקטאָר פונם דערבייאיקן שטעטל — געלעגן בפישוט ידים ורגלים אויפן לובלינער'ס פרישן קבר און געוויינט ווי א קליין קינד.

פונם חוזה'ס תלמידים זענען מיר שפּעטער געוואויער געוואָרן, — האָט פאַרענדיקט ר' שלמה־יצחק מיט א שטילן קרעכץ, אז אין דער נשמה פון דעם דאָזיקן בעל־תשובה וואָס האָט געשטאַמט פון א גאָר געהויבענעם שורש, האָט זיך אַריינגעכאַפּט נאָך בימי חורבן בית־ראשון א ניצוץ פון בלעם־הרשע, און זי דורכגעשלעפּט במשך פון לאַנגע, לאַנגע דורות דורך אַלע גילגולים פון זינד און ס'נישט געווען ווער ס'זאָל ראַטעווען.

דער לובלינער האָט געהאַט פאַר זיך א שווער שטיקל אַרבעט. זיין לעצטער תיקון איז גרעסער פאַר אַלע. — זכותו יגן עלינו! — — —

א. מ אַ י אַ נ ס ק י.

װײל זײ װאוגנען אין די אָרעמסטע קװאַרטאַלן און דערפאַר איז דאס געבורטן-עודף נישט קײן גרױסערן.

ס'מוז אָנגעװיזן װערן אז בײ די מערב-אײראָפּעאישע יידן איז די צאָל פון די געבורטן זער א באַגרעניצטע.

אין א באַזונדערן אַרטיקל װעלן מיר זיך אָפּשטעלן אויף די געבורטן און באַפעקערונגס-פּראָבלעמען פון רוסלאַנד און די אזיאַטישע פעלקער.

הײנריך דעליגדיש.

——

ביבליאָגראַפיע.

אַרטור ראָזנבערג: „די אַנטשטײונג פון דער דײטשער רעפּובליק“.

(פאַרלאַג: ערנסט ראָװאָלט, בערלין).

א מאָדנע צופאַל, װאס גראַד אצונד, װען אין גאַנץ דײטשלאַנד און אין דער איבעריקער קולטור-װעלט איז געפײערט געװאָרן דער 10-יאָריקער באַשטאַנד פון דער דײטשער רעפּובליקאַנישער פאַרפאַסונג, האָב איך באַקומען אין די הענט א בוך, װאס פירט דעם באַדײטונגספולן טיטל: „די אַנטשטײונג פון דער דײטשער רעפּובליק“. מיט א גרעסערן אינטערעס האָב איך דערפאַר געלײנט דאס אין א לײכטן סטיל געשריבענע בוך. דעם אויטאָר איז עס נישט קוקנדיק אויף די „דיפערענצן אין דער װעלט-אַנשױונג“ (װי ער איז אַלײן מודה אין דער הקדמה) געלונגען, צו בלײבן אָביעקטיװ פונם אָנהױב ביז צום סוף און מ'קאָן דאס דאָזיקע בוך מוט רעכט פאַררעכענען צו די װײניקע װיסנשאַפטלעך-היסטאָרישע װערק, װאס זענען אַרױסגעקומען נאָך דער מלחמה. ס'װערן באַנוצט פאַרשידענע היסטאָרישע קװעלן און בעיקר די מאַטעריאַלן פונם אונטערזוכונגס-אױסשוס פון דײטשן רײכסטאַג „װעגן די סבות פון צוזאַמענבראָך“, װעמענס מיטגליד דער אויטאָר איז געװען פון 1925 ביז 1928.

כדי פאַרשטענדלעך צו מאַכן די אַנטװיקלונג פון די פּאָליטישע כחות-פאַרהעלטנישן אין דײטשלאַנד ביז צו דער אַנטשטײונג פון דער רעפּובליק, האָט ראָזנבערג אָנגעהױבן מיטן יאָר 1871, מוט דער אַנטשטײונג פון דעם דײטשן קײזער-רײך און דער ביסמאַרקישער קאָנסטיטוציע. 47 יאָר לאָזט אזױ דער אויטאָר פאַרבײגײן אין זיבן קאַפּיטלעך מיט 383 זײטן און ערגעץ-װו זאָגט ער נאָך אין ערשטן קאַפּיטל (זײט 31), אז אײגנטלעך האָבן זיך שוין אין יאָר 1890 געלאָזט דערקענען די ערשטע סימנים פון דער דײטשער רעפּובליק, דורכן אױפקומען פון דעם פּראָלעטאַריאַט אַלס א פּאָליטישער פאַקטאָר. דעם ערשטן פּלאַץ אין צוגרײטן די רעפּובליקאַנישע פּסיכאָלאָגיע װײזט אָן דער אויטאָר האַרדען, װעלכער האָט, אָננעמענדיק זיך פאַרן געקריװדעטן ביסמאַרק דורך זײן סיסטעמאַטישער העץ קעגן װילהעלם II. דיסקרעדיטירט די מאָנאַרכיע אין דײטשלאַנד.

גאַר אינטערעסאַנט איז, װי ראָזנבערג באַטראַכט די געשעענישן בעת דער װעלט-מלחמה, דעם אַזױ-גערופענעם „בורג-פרידן“, די דיקטאַטור פונם גענעראַל לודענדאָרף, די פּאַרלאַמענטאַרישע מאַיאָריטעט פון דער „פרידנס-רעזאָלוציע 1917“, די ערשטע רוסישע רעװאָלוציע, די אָקטאָבער-רעװאָלוציע, דעם גענעראַל לודענדאָרף אויפן צעניט פון זײן מאַכט און סוף כל סוף כל סוף דעם צוזאַמענבראָך פון נאָװעמבער 1918. ראָזנבערג װײזט נאָך, אז די דײטשע מאָנאַרכיע האָט דעמולט באַקומען דעם טױט-קלאַפּ, װען ס'איז צוזאַמענגעבראָכן דער פּרײסישער מיליטאַריזם, װאס האָט א דאַנק דער ביסמאַרקישער קאָנסטיטוציע פון 1871 פאַרגעשטעלט מיט זיך א „מלוכה אין דער מלוכה“, אן אײגענע מאַכט, צו װעלכער קײן שום פּאַרלאַמענט האָט זיך נישט געפרוּװט צו רירן. אײב מ'װיל, איז דאס בוך אויך א שטיק מלחמה-ליטעראַטור, אין דעם זין, װאס עס װײזט אָן אויף די גרױסע היסטאָרישע פעלערן פון די הײנטיקע „רעפּובליקאַנישע“ און „פּאַציפיסטישע“ פּאַרטײען, װאס האָבן דורכן שטימען פאַר די מלחמה-קרעדיטן נישט נאָר זיך אויך פאַראַנטװאָרטלעך געמאַכט פאַר דער װײטערדיקער פעלקער-שחיטה, נאָר אויך פאַרלענגערט דעם גלות פון דער מאָנאַרכיע. די אַנטװיקלונג האָט זיך אָבער נישט געלאָזט אױפהאַלטן און ס'איז געקומען דער 9-טער נאָװעמבער, װאס האָט די עבערט'ס, ערצבערגערס און שײדעמאַנס ממש געשטעלט פאַרן פאַרטיקן פאַקט פון דער דײטשער רעפּובליק. אָבער ס'איז נאָר א בירגערלעכע רעפּובליק, װעלכע מיר זעען הײנט, א רעפּובליק, װאס װיל און קאָן נישט איבערײסן מיט די מאָנאַרכיסטישע טראַדיציעס. און נישט די סאָציאַליסטישע רעפּובליק, װעגן װעלכער ס'האָט געחלומט פרידריך ענגלס, באַטראַכטנדיק מיט זײן גאונישן קוק דעם גראַנדיעזן װוּקס פון דײטשן פּראָלעטאַריאַט (זײט 49 און 267) װאָס איז שוין מיט יאָרן פאַר דער מלחמה געװען רײף איבערצונעמען אַלײן די מאַכט אין דער מלוכה.

דאס דאָזיקע בוך, אויף װעמענס פילפאַכיקער באַדײטונג מיר האָבן אָנגעװיזן, װעט נישט פאַרפעלן אויפצוקלערן נאָך דעם לעצטן רעשט פון „אינדיפערענטן“, װאס זענען געגאַנגען מיט פאַרבונדענע אױגן דורך די געשעענישן פון די לעצטע יאָרן און װעט בײ א װאס שפּעטערער צײטלעכער דיסטאַנץ באַקומען אן אָרט צװישן גרעסערן היסטאָרישן װערט.

ה. ט.

צבי כאַלאַדענקא.

* * *

געטער ערדישע פאַרשװינדן װעלן אין תהומען,
דערפאַר װעל מײנע הימלען קײנמאָל איך פאַרבײטן —
פאַר קופּערנע צי גאָלדענע מטבעות,
פאַר ערדיש צוגעזאָגטע גוטע צײטן,
פאַר שפּרוכן פון פאַרזשאַװערטע קמעות...
װײל מײנע טרױמען, האַרציק ליבע טרױמען,
מײן הימליש-גאָלד, װאָס גאָט אַלײן האָט אָפּגעװאױגן
מיט פאָטער'ס שמײכל אין אַלע אײביקײט פאַר מיר [צאַרט
האָט ער בײ קײן בן אדם נישט פאַרנומען!
װיפיל חנען װעלן שפּילן זיך מיט מײנע קינדער-[בלומען,
װאָס קײנמאָל װעלן זײ פאַרװעלקט װערן, פאַרדאַרט?
מײן הימלש גאָלד פון גאָט אַלײן געװאױגן!...

צו אונזערע אַבאָנענטן!

דעם הײנטיקן נומער איז בײגעלעגט א פּאָסט-מאַנדאַט און מיר בעטן אונזערע חשובע פרײנט צו באַנוצן זיך מיט די מאַנדאַטן און אונז שיקן דעם אַבאָנעמענט!

ס'איז איבעריק אָנצוװײזן, װי שװער ס'קעמפט אן אומאָפּהענגיקע יידישע צײטונג פאַר איר קיום. אין די זעכצן װאָכן זײט איר דערשײנען, האָבן מיר זיך באַמיט צו זײן א טריבונע פאַרן פרײעם יידישן װאָרט, און פאַר אַלגעמײנע קולטור-אידעען. די צושטימונג װעלכע מיר האָבן באַקומען פון אַלע קענגטן פונם לאַנד איז דער בעסטער באַװײז, אז מיר דערפילן אונזער שליחות מיט ערנסט. נאָך א סך אױפגאַבן מוז פון אונז רעאַליזירט װערן. די „טשערנאָװיצער בלעטער“ מוזן פאַרברײטערט װערן. א ליטעראַרישע און װיסנשאַפטלעכע בײלאַגע מוז זײן אונזער נײַסטער אױפטו, און מיר מוזן שאַפן א פאַרבינדונג מיט די יידיש-שאַפנדיקע צענטרען אין די אַנדערע לענדער.

העלפט אונז דאָס דערגרײכן! יעדער נײער לעזער איז א מאָראַלישע און א מאַטעריעלע שטיצע, איז א הילף פאַר אונזער באַשטרעבונגען

באַצאָלט אײער אַבאָנעמענט און װערבירט נײע לעזער!

די אַדמיניסטראַציע.

פרײנט פונם יידיש װיסנשאַפטל. אינסטיטוט אין װיזשניץ.

פון װיזשניץ שרײבט מען אונז:

שבת, דעם 10-טן ד. ח. איז אין װיזשניץ געשאַפן געװאָרן אן אָפּטײלונג פון דער טשערנאָװיצער געזעלשאַפט „פרײנט פונם י. װ. א.“

נישט קוקנדיק אויף דער מוראַדיקער היץ, װאס איז געװען דעם טאָג, האָט זיך די איניציאַטאָרן דאָך אײנגעגעבן צונױפצוברענגען א היפּשע צאָל פאַראינטערעסירטע, װעלכע האָבן באַגײסטערט צוגעזאָגט צו פעדערן און שיצן די אינטערעסן פון י. װ. א.

צ. א. זענען בײ דער פאַרזאַמלונג געװען פאַרטרעטן פאָלגנדע אינסטיטוציעס און גרופּעס:

די שטאָטגעמײנדע דורך איר פּרעזידענט הירשהאָרן, די ציונ. אָרגאַניזאַציע, דער ייד. שולפאַרײן און „בונד“.

נאָך די רעפעראַטן פון די ח'ח סורכעס (טשערנאָװיץ) און דאװיד איבער דער „װיכטיקײט און אױפגאַבן פון י. װ. א.“ איז אױסגעקליבן געװאָרן א קאָמיטעט, װעלכער איז שוין צוגעטרעטן צו אָרגאַניזירן די אָפּטײלונג.

אין קאָמיטעט גײען אַרײן: דר. י. דיאַמאַנט, א. דאַװיד, שטאָטפּרעזידענט הירשהאָרן, י. ראָזנהעק, י. שטײנמאַן און פאַרטרעטערס פון די יוגנט-אָרגאַניזאַציעס.

———

טעכניקום.

שפּעציאַל-שול פאַר טעכניק און אינדוסטרי, מיט עפנטליכקײטס-רעכט לױט מיניסטעריאַל-באַפעל פונם 9-טן דעצעמבער 1925 נר.: 10864 און מיט רעכט אויף אינזשעניריקער דינסט-צײט לױטן אַרטיקל 52 פונם רעקרוטירונגס-געזעץ (באַפעל פונם קריגס-מיניסטער נר.: 25378 פונם 13-טן יולי 1927)

טשערנאָװיץ, איזאָפּעסקוגאַס נר. 3.

A) שפּעציאַל-שול: לערנצײט 6 סעמעסטער (3 יאָר);

א) אָפּטײלונג פאַר מאַשינענבױ;

ב) אָפּטײלונג פאַר עלעקטראָטעכניק;

ג) אָפּטײלונג פאַר אינדוסטריע.

B) צוגרײטונגס-קורס: פאַר שילער, װאָס האָבן נישט פאַרענדיקט די אונטערגימנאַזיע.

אױפנאַמס-באַדינגונגען: ס'װערן אױפגענומען 1) אַבסאָלװענטן פון אן אונטער-גימנאַזיע; 2) אַבסאָלװענטן פונם צוגרײטונגס-קורס.

דער לימוד װערט געגעבן פון דיפּלאָמירטע אינזשענירן און עקזאַמינירטע פּראָפעסאָרן.

די אַבסאָלװענטן פון דער שול באַקומען דיפּלאָמען, װעלכע װערן אַנערקענט פון דער מלוכה און קענען באַקומען לײטנדע שטעלעס.

פאַרשרײבן קען מען זיך טעגלעך צװישן 10 ביז 12 אין ביוראָ פון דירעקציע איזאָפּעסקולגאַס נר. 3. אָנהױב פון די למודים דעם 23-טן סעפּטעמבער.

בריװ צו די „טש. בל.“

150 טױטע פאַר צװײ לײ.

חשובע רעדאַקציע!

דורכגײענדיק מאָנטאָג דעם רינגפּלאַץ, האָט אין מײנע אױערן שטאַרק אַרײנגעשריגן: „150 טױטע פאַר צװײ לײ“ ס'איז מיר זיכער נישט אײנגעפאַלן, אז מ'מאַכט דאָ רעקלאַמע פאַר סענזאַציע-פילם, איך האָב אויך נישט געמײנט אז מ'ביטעט מיר אן א צײטונגס-ראָמאַן, כ'האָב תיכף פאַרשטאַנען אז ס'איז רעקלאַמע, מסתמא רעקלאַמירט א דראָגעריע אָדער אן אַפּטײק אינסעקטנפּראָשקעס, כ'האָב אָבער תיכף דערקענט, אז ס'איז א טעות פון מײן זײט, דאָס מײנט מען נישט 150 טױטע אינזעקטן פאַר 2 לײ, נאָר 150 טױטע מענטשן אַרײנגעשריבן אין דער עקסטרא-אױסגאַבע פונם „טשערנאָװיצער מאָרגנבלאַט“ פאַר צװײ לײ.

מיטגעריסן מיטן שטראָם פון נײגיריקע האָב איך אויך אָנגעשטעלט א צװײערל, נעם באַקוקן די עקסטרא-אױסגאַבע, אמת, מיט גרױסע פעטע קרבן-מנחה אותיות איבערגעשריבן 150 טױטע אין פּאַלעסטינא, דאָסזעלבע האָב איך געלײנט אין דער מיטאַגספּרעסע מיט קלענערע אותיות, װײטער: די געשעענישן אין חברון — אויך געלײנט אין דער מיטאַגספּרעסע, נאָך װײטער, — א ביסל רעדאַקציאָנעלע „פּולױזיפּיע“, האָבן דען די לײנערס פונם „טשערנאָװיצער מאָרגנבלאַט“ אזױ שטאַרק זיך פאַרבענקט נאָך „פּולױזיפּיע“ אז מ'האָט געמוזט סטריגעװען אן עקסטרא-אױסגאַבע? װאָס ס'איז יאָ געװען נײעס, איז די לעצטע טעלעגראַמע פון „צעפּעלין“ — װאָזשע פאַר א שייכות האָט אָבער דער רעקאָרד פון „צעפּעלין“ מיט די בלוטיקע געשעענישן אין א״י? אילא װאָס דען? מ'מוז האַלטן שריט. שבת, האָט די „אַלגעמײנע“ דערלאַנגט אן עקסטרא-אױסגאַבע, האָט מאָנטאָג געמוזט דאָס „מאָרגנבלאַט“ דערלאַנגען, מילא אזױנע עטלעכע הונדערט צװײערס זענען װי געפונען, אָבער װאָס דען, אַלדע שװאַרצע יאָר, װילט איר פון די 150 קדושים װאָס איר רעקלאַמירט זײ פאַר 2 לײ?

ס. מ.

——

אָבערקאַנטאָר שטײנבערג

אײנער פון די גרעסטע חזנ'ים-קינסטלער פון רוסלאַנד און אַמעריקע װעט אויף זײן נסיעה פון א״י קײן אַמעריקע דאַװענען אין טשערנאָװיץ

פרײטאָג, דעם 30-טן אױגוסט אַרום 7 אָװענטס און **שבת**, דעם 31-טן אױגוסט אַרום 9 אין גרױסן זאַל פונם יידישן נאַציאָנאַל-הױז. — קײנער זאָל נישט פאַרפעלן צו הערן דעם באַרימטן קינסטלער.

פּלעצער צו באַקומען פון הײנט בײ ראָזענבאַך, מעלפּלאַץ 16, פּאַרפומעריע דױבער, טעמפּעלגאַס נר. 1 און װײנגעשעפט װײנשטאָק, קאַראָלינענג. 8.

:: װילנער אָפּערעטן-אַנסאַמבל. ::

אין פּאַװילאָן-טעאַטער.

דאָס גליקלעכע מײדל

שבת, זונטאַג און מאָנטאַג

גאַסטשפּיל

זײדערמאַן-לערנער.

אַבאָנירט דעם אומאָפּהענגיגן אָרגאַן „טשערנאָװיצער בלעטער“

מינעראַל-װאַסער
גאַראַנטירט פריש

1	פלאַש בילינער זױערברון	54 לײ
1	פלאַש עמזער. קרענכען	58 לײ
1	פלאַש פראַנץ-יאָזעף-ביטערװאַסער.	42 לײ
1	פלאַש גיסהיבלער זױערברון	45 לײ
1	פלאַש הוניאַדי יאַנאָש-ביטער	40 לײ
1	פלאַש קאַרלסבאַדער מילברון	52 לײ
1	פלאַש קאַרלסבאַדער שפּרודל	52 לײ
1	פלאַש מאַריענבאַדער קרײצברון	54 לײ
1	פלאַש אָבערזעלטער	54 לײ
1	פלאַש װיקי טשעלעסטינע	40 לײ
1	פּיאַנאַ נעגרי (אָן א פלאַש)	14 לײ

קװעלנפּראָדוקטן און זאַלצן פאַר בעדער קויפט מען אַם ביליקסטן נאָר בײ

שעכטער & שװאַרץ

פּיאַצאַ אוניריי (רינגפּלאַץ) 1 — פּרימאַריאַ

יוּװעלן און זײגערס בוכהאָלץ, נאָר רינגפּלאַץ 6

29 יאָר דאָס פאַרטרױען פון די קונים.

גערוואלטיקע קוואנטיטעטן!

קאווע, טיי און קאקאאָ

ניסט דורכלאָזן די איינ־מאָליקע געלעגנהייט!

ניסט דורכלאָזן די איינ־מאָליקע געלעגנהייט!

ווערן פארקויפט אויסערגעוויינלעך ביליק נאר במשך פון דער פּראָפּאַגאַנדאַ־וואָך!

רויע קאַפע:

250 גראם	ריאָ־רעגולאר	30 ליי
250 "	סאנטאָס־פרימא	35 "
250 "	ציילאָן־פרימא	44 "
250 "	פערל־פרימא	44 "
250 "	ציילאָן־ספעציאלע	49 "
250 "	מאָקאַ־אראבישע	55 "
250 "	צייליין־פערל	55 "
250 "	מאראגאָזיפ־פרימא	59 "
250 "	יאווא־נאָלדפלאָר	60 "
250 "	מאראגאָזיפ־ספעציעלע	69 "

געברענטע קאַפע:

250 גראם	קאָנסום־מישונג	35 ליי
250 "	הויזהאלט־מישונג	49 "
250 "	ווינער־מישונג	60 "
250 "	האָטעל־מישונג	65 "
250 "	מאראגאָזיפ I a	70 "
250 "	ספעציאל־מישונג	75 "

לויזע קאַקאָאַ:

פאר א קילאָגראם 90 ליי, 120 ליי.

לויזע טיי:

100 גראם	אראנזש־פעקאָ	26 ליי
100 "	אינדישע טיי־מישונג	35 "
100 "	רוסישע טיי־מישונג	43 "
100 "	ציילאָן מיט גאָלדפּיש	48 "

טיי אין שאכטלען און פּאַקעטן:

הארנימאן, קאָלאָניאל, מעל־רויז, קואכטא — זייער ביליק!

1 קילאָגראם	ווירפלצוקער	36 ליי
1 "	קריסטאלצוקער	33 "

Schächter & Schwarz, Piața Unirii 1 (Primaria).

יידישע קהלה, טשערנאָוויץ.

נר.: 6727/29

מודעה

די זשערענטשאפט פון דער ייד. קהלה, טשער־נאָוויץ איז מודיע, אז דאָס פארדונגען פון

פלעצער

אין טעמפל, גרויסע שיל, אין בית־תפלה פונם בית־יתומים, אינם ייד. נאציאָנאלהויז און אין ,קויפמענישן בעטהויז' פארן יאָר תר"צ (1929/30) הויבט זיך אָן פון זונטאָג, דעם 8־טן סעפטעמבער 1929 אין פאָלגנדיקער אָרדנונג:

א) פלעצער פארן טעמפל און אין יידישן נאציאָנאלהויז — טעגלעך אין דער צייט פון 7—4 אין ביוראָ פון דער קהלה;

ב) פלעצער אין דער גרויסער שיל — אין שיל;

ג) פלעצער אין בית־יתומים־שילעכל — אין בית־יתומים;

ד) פלעצער פארן קויפמענישן בעטהויז — אין קויפמענישן בעטהויז (הל. קרייץ־פלאַץ).

אלע די מיטגלידער פון דער קהלה, וועלכע האָבן ביז איצט געהאט פלעצער מוזן אָפּגעבן אן דערקלערונג, צי זיי רעפלעקטירן אויך ווייטער אויף די פלעצער אין ביוראָ פון דער קהלה אין דער צייט פונם 15־טן אויגוסט ביז צום 6־טן סעפטעמבער און ביז שפעטעסטענס 20־טן סעפטעמבער באצאָלן דעם טאריף־מעסיקן סכום, אז נישט וועלן די פלעצער מוזן פארדונגען ווערן.

טשערנאָוויץ, אין אויגוסט 1929.

די קהלה־זשערענטשאפט:

דר. קינסברונער דר. לאזאראָוויטש.

בעלעטריסטישע
און וויסנשאפטלעכע ווערק
אין אלע שפראכן
געפונען זיך
אין
דער
בוכהאנדלונג
דר. י. בערנפעלד
עט קא.
טשערנאוויץ
סטראדא יאנקו פלאנדאר (הערנגטס) 22

באזוכט

די ווילנער אָפּערעטע

אין פאווילאָן־טעאטער.

Med. Dr. Konrad Merdler

פאר פרויענקראנקהייטן (שפעצ. קויזאלע דיאגנאָסטיק און באהאנדלונג פון עקרות

אקאָשאר און אינערע קראנקהייטן

רוסישענאס נר. 19 (הויז ד' יאלאָזיעצקי)

3—6, 1—11

פארבעריי און כעמ. רייניקונג
„RECORD“
א. גראָס,
טשערנאוויץ: רוסישע. 7: ראטהויזשטר.25
רייניקט,
פארבט
אלצדינג
ספעציאל־אפטיילונג: הערנהוט־רעפאראטורן

געגרינדעט אין יאָר 1899.
די
טיפּאָגראפיע
מ. עבנער
טשערנאוויץ, הויפשטראס 8
ליפערט פראָמפט און ביליק כלערליי דרוק־סאָרטן, צייטונגען, בראָשורן, בריפן און קוווערטס, מעמאראנדן אפישן, עטצ. עטצ.
שטאמפיליען - ערצייגונג.
וועצ־מאשין־ און סטערעאָטיפּ־באטריב.

נאר אויף א שריפטלעכער מעלדונג ווערט אָפּ־געשטעלט דאס צושיקן פון די „טש. בלעטער“.

א דאנק

די גרויסע אבידה וואס האט אונז געטראָפן דורכן טויט פון אונזער אומפאר־געסלעכער, געליבטער פרוי

מאריע פישער-שטרויכער

האט אונז געבראכט א סך מיטגעפיל פון פריינט און באקאנטע און מיר זאגן זיי ארויס אונזער טיפן דאנק פאר זייער אנטיילנעמען אין אונזער שמערץ.

די טיפטרויעריקע משפחה.

Editor și Redactor răsponsabil: S. A. Soifer. Tipografie E. M. Ebner, Cernăuți, str. Regele Ferdinand 8